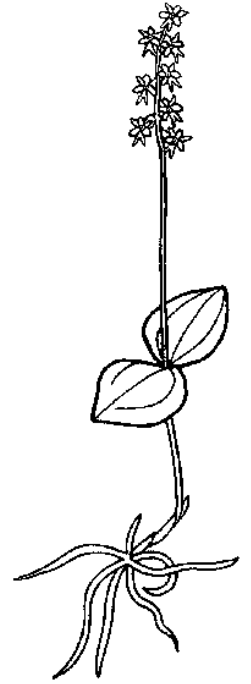

Listéra

2 – 2024

TELEMARK BOTANISKE FORENING

LISTÉRA – Tidsskrift for Telemark Botaniske Forening (TBF)
Grunnorganisasjon i Norsk Botanisk Forening (NBF)
39. årgang, 2024, nummer 2

ADRESSER OG TELEFONER:

TELEMARK BOTANISKE FORENING, org.nr. 989 212 621
Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn. Girokonto: 0530 3890647
Foreningens e-post: telemark@botaniskforening.no
Foreningens hjemmeside: www.miclis.no/tbf
Facebook: *Villblomen – Telemark Botaniske Forening (TBF)*

Kasserer: Åse Halvorsen, a-jhalvo@online.no
Tlf.: 35500135 / 91595087

Styremedlem: Øystein Nilsen, oeysnil@online.no
Tlf.: 93259233

Styremedlem: Christian Kortner, kortnerchristian@gmail.com
Tlf.: 91894169

Styremedlem: Bjørn Erik Halvorsen, b-halvor@online.no
Tlf.: 91310296

Styremedlem: Harald Stendalen, ahstend@online.no
Tlf.: 95422617

1. Varamedlem: Inger Nielsen, ing-n@online.no
Tlf.: 99404508

2. Varamedlem: Øivind Kortner, okortner@online.no
Tlf.: 91541184

I redaksjonen:

Charlotte Bakke (c.bakke@sf-nett.no), Bjørn Erik Halvorsen (b-halvor@online.no),
Kåre Homble (k.homble@online.no), Kristin Steineger Vigander (kristvi@gmail.com)

For bilder uten oppgitt fotograf er det forfatteren som er fotograf.

Forsidebildet: Hybriden stripetorskemunn × lintorskemunn (trolig med tilbakekryssing til en av foreldreartene?), Mandal 6. oktober 2024. Foto: Jan Ingar Båtvik (se artikkel side 37)

ISSN: 0801 – 9460

FRA *Listéra*-KOMITÉEN

Bjørn Erik Halvorsen

Velkommen til høstutgivelsen av *Listéra*. Komitéen har også denne gang fått tilsendt artikler med spennende innhold. Vi presenterer de tre gjenstående bidragene til dikt-konkurransen. Vi har foreløpig ikke nye planer om noen ny diktkonkurranse. Likevel kommer vi til å ha minst ett dikt i hvert hefte, så send gjerne inn egenlagde bidrag. Men, vi gir ingen garantier om at vi bruker alle dikt som kommer inn.

Listéra-komitéen ønsker fortsatt nye artikler til heftet. Noen føler kanskje at terskelen for å levere tekster er høy. I TBFs medlemsblad ønskes mange typer artikler. Noen kan ha høyt faglig nivå, mens andre er mer folkelige og beskriver gleden ved å være i naturen.

Medlemmene i komitéen hjelper til med å forbedre innholdet. Noen føler kanskje at vi er litt for grundige i våre innspill når vi gir tilbakemeldinger til forfatter. Tilbakemeldingene er ikke ment å være kritikk. Tilbakemeldingene er ment som positive innspill.

Året 2025 blir *Listéra*'s førtiende utgivelsesår. Dette vil bli markert i en eller flere artikler. 40 år er en imponerende varighet for et slikt hefte. Spørsmålet er likevel hvor mye

eldre *Listéra* blir. En faktor er mengden av bidrag som komitéen mottar. En annen faktor er om TBF har entusiastiske medlemmer som er villige til å sitte i komitéen. Selv tar jeg meg av redigeringen av heftet. Jeg stegget inn da Norman Hagen fikk helseutfordringer i 2023. På årsmøtet i februar 2024 sa jeg «ja» til å ta denne oppgaven i to år til. Jeg kommer neppe til å forlenge dette på årsmøtet i 2026. Jeg sitter også i styret i TBF, og denne kombinasjonen blir omfattende for en pensjonist født i 1953.

Sagt med andre ord: TBF er på utkikk etter et medlem som er villig til å ta seg av redigeringene av *Listéra*-heftene. Selv bruker jeg *MS Word* som verktøy. Norman brukte et verktøy som heter *InDesign*. Valg av verktøy er ikke viktig, så lenge vi har noen som vil ta seg av jobben. Jeg tror det er for krevende å forvente at valgkomitéen skal finne denne personen, så her trenger vi innspill fra medlemmene. La oss håpe at 2025 ikke blir det siste året med *Listéra*-utgivelser!

P.S.: Hvis noen ønsker å gratulere *Listéra* med utgivelser i 40 år, så tar vi gjerne imot slike tekster.

HVITVEIS

Veronika Olsen

Vinterens underlag har passert, nytt liv har blitt glassert.
Hvite tepper sluker vårens første lys, de er ikke lenger dypfryst.
De strekker seg mot fornyet luft, men avgir ingen blomsterduft.
Fristende de er å plukke opp, men sunn fornuft burde si stopp.
La de stå for alles skue, selv for en helt alminnelig flue.
Så sterk og skjør i årstidens dans, skinner i sola som gullglans.
Så la de stå i den korte stund, før de blir pisset ned av en buhund.
Det første måltid for insekter du bringer, de fleste av dem med knøttsmåe vinger.
Trangt om plassen, forbi gammeldassen, vil de ikke passe i blomsterkassen.
Med hvite kroner og armene strukket til topps, demper de enhver hissigpropp.
Med troll og tusser ved siden av deg står, sammen med noen inntørka froskelår.

FLORA-ATLAS FOR TELEMAR 40 ÅR SIDEN OPPRETTELSEN

Bjørn Erik Halvorsen

Fra opprettelsen av TBF i 1980 og fram til 1998 ble årsmøtene arrangert på høsten. Det ble ikke arrangert noe årsmøte høsten 1999. Etter tusenårs-skiftet ble årsmøtene arrangert i februar måned. Høsten 1984 var datoen for årsmøtet 31. oktober. I referatet fra møtet kunne en lese som sak nummer 2:

Det velges et femte medlem til styret i TBF for 1985. Det foreslås at neste årsmøte tar opp lovendringsforslag for at dette kan komme inn som en fast ordning og at dette kommer med i lovteksten. Dette ble godkjent. Det femte styremedlemmet får som spesielt arbeidsfelt «Flora-atlas for Telemark». Kjell Thowsen ble valgt.

I den første utgivelsen av *Listéra* (våren 1986) skriver Roger Halvorsen, med et tilleggsavsnitt fra Kjell Thowsen, på side 5 - 7 om status for Floraatlasen. (Alle *Listéra*-utgivelserne finnes nå i skannet utgave både på TBFs hjemmeside og i Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana.) Her skrives det at floraatlasen skal vise utbredelsen i fylket av planter som er svært sjeldne på landsbasis eller planter som er uvanlige i Telemark.

På det tidspunktet omfattet floraatlasen 125 karplanter. Det ble manuelt vedlikeholdt prikk-kart med tilhørende verbal tekst om stedet.

Søstermarihand *Dactylorhiza sambucina*, som var Telemarks fylkesblomst, var det en selvfølge å ta med.

Eksempler på andre arter er ormetunge *Ophioglossum vulgatum*, barlind *Taxus baccata*, vadderot *Phyteuma spicatum*, brunkløver *Trifolium spadiceum*, marisko *Cypripedium calceolus* og taglstarr *Carex appropinquata*.

Vadderot *Phyteuma spicatum*, Torvtjønnlia i Rauland, 27. juli 2013

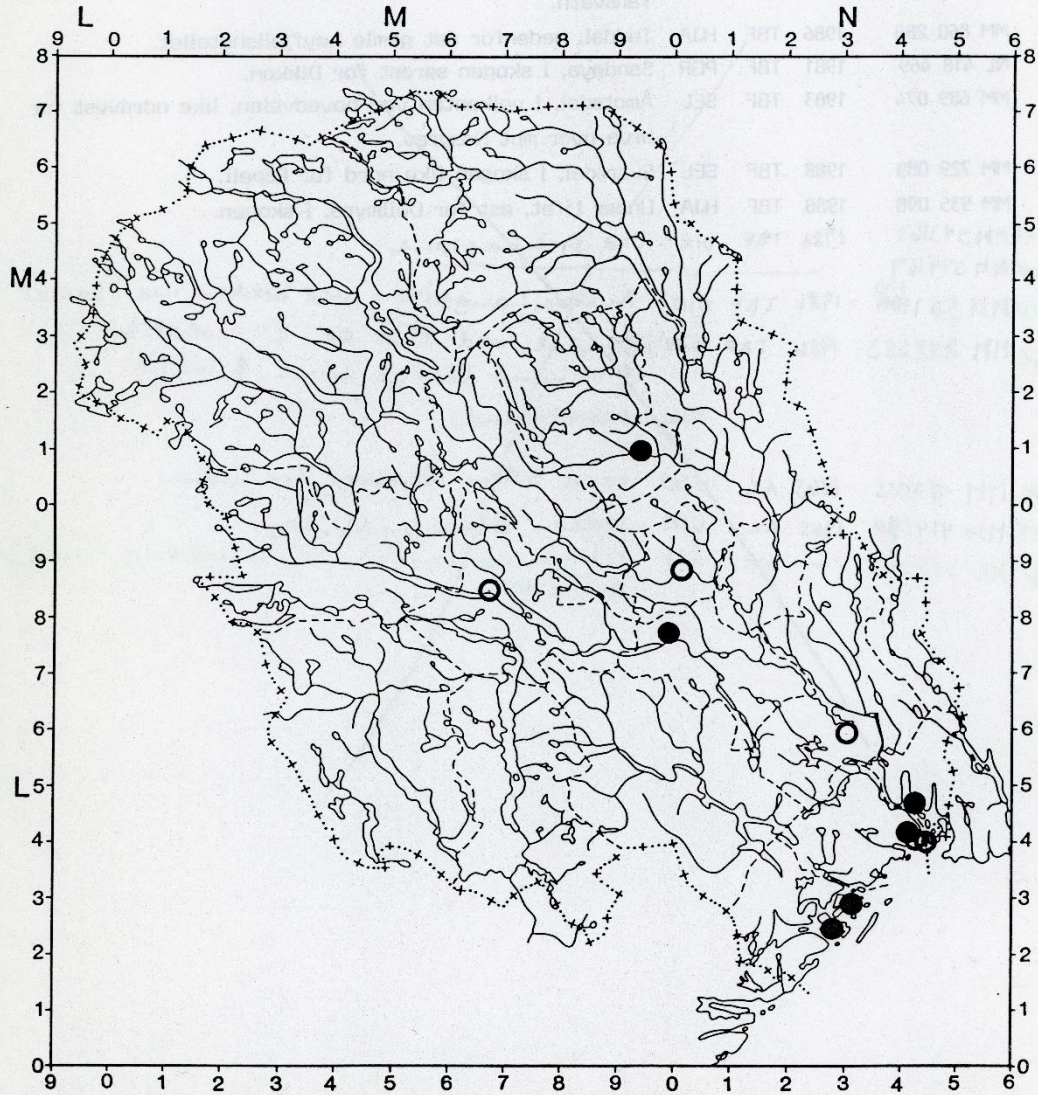
Innsamlingen av opplysninger kom raskt i gang. Foreningen hadde allerede eksistert i fem år, og mange foreningsturer i fylket var avviklet. Noen av medlemmene, slik som for eksempel Roger Halvorsen og Olaf Svendsen, hadde bygd opp et herbarium over mange år allerede. Flere av medlemmene kjente til supplerende lokaliteter.

De to neste sidene er et eksempel fra A4-utgaven til «Flora-atlas for Telemark».

Pyrolaceae Vintergrønnfamilien

PYROLA CHLORANTHA

FURUVINTERGRØNN

- FUNNET ETTER 1980
- FUNNSTED FRA FØR 1980

80-3-5. PYROLA CHLORANTHA Sw. FURUVINTERGRØNN.

NL 416 469	1981	TBF	POR	Sandøya, glissen furuskog på sand nær Dikken.
NL 435 401	°1972	RH	BAM	Langøya, ved stien mot fyret like nord for fyrbrygga.
NL 408 415	1980	RH	BAM	Rognsflaugene, i skogen nær stien som kommer opp fra campingplassen, fra sørøst.
ML 671 845	°1968	NBF	KVI	Ved Bandak, der bekken kommer ned fra gården Heimdal.
NL 02 88	°1976	NBF	BØ	Oterholt, i blandingsskog.
NL 30 59	°1961	OS	SKI	Under Holtankollen.
NL 317 297	1985	TBF	KRA	Gumøy, øyas østre ende, nær toppen.
NL 420 407	°-	KE	BAM	Kjerrvik.
ML 996 772	1986	EH	NOM	Flåbygd, sørsida av Husefjellet.
NL 269 246	1987	TBF	KRA	Skåtøy, i skogen på vestsida av veien mellom Storemyr og veien Skåtøyroa - Skåtøy kirke.
MM 936 103	1988	TBF	HJA	Under Lifet, øst-nordøst for Deilmyra, i rik furuskog.

Petter Eriksen gjorde en god jobb på Botanisk museum på Tøyen med å lete fram interessante herbariebelegg og krysslister fra Telemark. Finn Wischmann var hele tiden en nær samarbeidspartner i denne perioden. Valget av de artene som kom med i atlasen ble i stor utstrekning gjort etter anbefaling fra Finn.

Marisko *Cypripedium calceolus*, Versvika i Porsgrunn, 22. mai 2022

Kjell Thowsen samordnet dette materialet, og i 1986 kunne den første utgaven av floraatlasen vises fram. TBF var den første avdelingen (i dag heter det grunnorganisasjon) i NBF som gjennomførte et slikt kartleggingsprosjekt. Larvik Lokallag (nå Larvik Botaniske Forening), som ble opprettet som et lokallag under TBF i 1990, adopterte ideen og satte i gang et tilsvarende prosjekt i sin kommune.

Oppdateringene av nye lokaliteter på artene i atlasen fortsatte for fullt i årene etterpå. Nye karplanter ble også

inkludert i årene som fulgte. Floraatlasen fortsatte som en A4-versjon utover mot tusenårsskiftet. De kontinuerlige oppdateringene av nye lokaliteter var et tidkrevende arbeid. På slutten av 1990-tallet tok Kjell og overførte alle opplysningene til et Excel-regneark. På den samme tiden overtok undertegnede (Bjørn Erik Halvorsen) ansvaret for oppdateringene. Bjørn Erik overførte regnearket videre til en MS Access-database på sin PC. Alt videre vedlikehold av dataene ble gjort i denne databasen. A4-arkene ble nå kun historiske dokumenter. Bjørn Erik laget også et primitivt telemarkskart. Han laget også en overføringsmekanisme av koordinatopplysninger til dette kartet. På denne måten greide han å generere ajourførte prikk-kart.

Taglstarr *Carex appropinquata*, Fesettjenna i Bamble, 4. juli 2010

Ulempen med MS Access-løsningen var at den lå på Bjørn Eriks personlige PC. Alle oppdateringer måtte rapporteres til ham, og bare han kunne utføre denne jobben. Da nettstedet Artsobservasjoner kom i 2008,

ble mesteparten av funnopplysningene lagt over dit. Dette arbeidet tok noen år fordi det måtte gjøres manuelt, helst av den personen som var funn-eier, og man prøvde hele tiden å unngå dobbeltregistreringer i forhold til herbariebelegg og krysslister på Botanisk Museum. I 2014 anså man jobben som fullført, og MS Access-løsningen kunne legges ned.

Nettstedet Artsobservasjoner er nå TBFs felles løsning for innlegging av funn av karplanter og andre botaniske artsgrupper. Det er mange medlemmer som er entusiastiske med å legge inn registreringer her. Funn av rødlistede arter og problematiske fremmedarter blir validert regelmessig, forutsatt at opplysningene er av tilstrekkelig god kvalitet til å kunne valideres. Opplysningene i Artsobservasjoner blir daglig overført til nettstedet Artskart. Der

kommer opplysningene sammen med data fra mange andre registreringskilder. Fra Artskart får man en totalrapportering av alle norske funn.

Ormetunge *Ophioglossum vulgatum*, Blika i Seljord, 24. mai 2009

Litteratur:

Halvorsen, R. 1986. Flora-atlas for Telemark. *Listéra* 1(1): 5-7

Internett:

Artsobservasjoner: <https://www.artsobservasjoner.no>

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart / Artskart 2.*

(<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter *Artskart*).

KRISTIN VIGANDER NYTT ÆRESMEDLEM I NBF

Bjørn Erik Halvorsen

Kristin Vigander har vært en trofast medarbeider i *Listéra*-komitéen fra TBFs årsmøte i februar 2006. Hun har levert et betydningsfullt arbeid. På landsmøtet til NBF, som ble avholdt helgen 13. til 15. september på Trud-

vang Gjestegaard i Larvik, ble Kristin utnevnt til æresmedlem. Vi tre andre i *Listéra*-komitéen og styret i TBF gratulerer med utnevnelsen! Dette er fullt fortjent!

Kristin Vigander med diplommet, som hun selv en gang i tiden utformet, sammen med avtroppende leder i NBF, Kristin Bjartnes (Foto: Jan Ingar Båtvik)

Avtroppende leder, Kristin Bjartnes, trakk fram disse momentene i talen som hun holdt ved utnevnelsen:

- Hverken Kristin eller jeg vet hvor lenge hun har vært medlem i hovedstyret, men vi endte på minst 12 år. Hun er alltid engasjert og i godt humør.
- Gir entydige signaler om hva hun synes er rett og galt.
- «Årets villblomst», både med omtale, kort og dikt. Hvert år siden 2016.
- «Kristins flora», som har tusentalls brukere.

- Arrangerte Botanikkdagene i Skibotn i 2015 sammen med NNBF (kombinert med Nordisk tur).
- Nordisk møte: Deltatt på Nordisk møte i Sundsvall 2012, København 2016, Reykjavik 2018, Vendsyssel 2019, Digitalt møte i 2021, Uppsala 2022 og Glostrup 2023.
- Arrangert Nordisk møte i 2013 i Tromsø og 2017 i Lillehammer.
- Arrangerte Nordisk tur til Island i 2018.
- Villblomstenes dag: Fast turlleder på Kalvøya i Bærum for ØLA.

Oppdatering til artikkelen i forrige utgave av *Listéra* (*Listéra* 2024 nr. 1) side 22-24 om søterot av Sigrid Nordskog.

Bjørn Erik Halvorsen

Jeg fikk denne e-posten fra Erik Ljungstrand:

Hej Bjørn Erik!

*I ert senaste trevliga häfte av "Listera", 39(1) 2024, finns en äldre artikel av Sigrid Nordskog om "søterot". Visserligen är artikeln skriven för ganska så länge sedan, men redan år 1972 upptäcktes en svensk förekomst av *Gentiana purpurea* nära Fjällnäs i Härjedalen. Detta kände säkert Sigrid inte till då, men jag tycker nog att det hade kunnat vara lämpligt med en fotnot om detta förhållande i nytrycket; arten finns faktiskt även på en lokal i Sverige. För övrigt så torde dess svenska namn "baggsöta" inte syfta på något värre än att drogen i fråga importerades till Sverige just från Norge.*

Vänliga hälsningar, Erik Ljungstrand

KYSTGRISØRE PÅ CAMPINGTUR

Tore Granly

Jeg holder til på en campingplass på Brunlanes-kysten i Larvik om sommeren, og det er jo selvsagt blitt kjent blant noen naboer at jeg er litt gal etter villblomster. Så sommeren 2019 ropte naboen vår, Per, på meg. «Hva slags blomst er dette?», var spørsmålet. I enden av leveggen hans og mot en blomsterkasse, var det plutselig dukket opp en korgplante med mange gule blomster. Det var ingen føyblom, som er vanlig på plenene her. Den hadde en stor bladrosett og mange blomsterstengler opp fra rosetten.

Og da var det å finne fram floraen, og konklusjonen var kystgrisøre *Hypochaeris radicata*. Per syntes det var et artig navn og lurte på hvorfor kyst og ikke strand. Det hadde jeg ikke noe god forklaring på og tenkte vel heller ikke på tanken å utforske

navnet. Og så kom spørsmålet om den var sjelden, og jeg svarte vel at den var ikke så veldig vanlig, men heller ikke sjelden.

Per passet på denne planta og hegna om den, og vi hadde mye moro med den. Det er jo mye rart en kan prate om på en slik campingplass. Kystgrisøret kom igjen hver sommer på campingtur, åpnet sine flotte blomster i finværet, men var litt mer

skeptisk i dårlig vær. Etter hvert blei blomstene 'grå' som vi andre beboere, men de blåste jo sin vei.

I fjor var Per veldig spent på hvordan det skulle gå med planta. De endret på plasseringa til blomsterkassa og leveggen, så nå stod kystgrisøret midt ute på plassen. Så Per var redd den ville forsvinne da. Per var en gammel mann og hadde vært

en del syk de siste årene. Sommeren på campingplassen var en vitamin-innsprøytning for ham, men sist vinter fikk vi beskjed om at Per hadde forlatt vår verden. Hvordan det blir med denne plassen til Per, vet vi ikke, men mens enka tenker så har jeg påtatt meg oppgaven med å slå grasset der.

Så en dag ser jeg at det var to rosetter med kystgrisøre der, de har blitt flere. Det må jeg passe på, tenkte jeg, men plutselig kjørte jeg over dem. Så da satte jeg opp litt markering i håp om å berge blomstene så lenge jeg er plenklipperen der. Så den er veldig velkommen denne sommeren også, og for meg er det blitt viktig inntil videre å la den være i fred som et minne om Per.

Behåring på kurvdekkblad

Fakta:

Kystgrisøre *Hypochaeris radicata* er en staude i grisøreslekta og tilhører korgplantefamilien. Den blir typisk rundt 30 cm høy. Blomstene fremstår vanligvis som gule. Den er definert som livskraftig. Det er registrert 9 funn etter år 2000 i området Stavern-Brunlanes.

HILSEN FRA EN STRANDNELLIK

Liv Ortveit

Her står jeg i fred og ro
nyter livet, kan du tro.
Bølgeskvulp og solas gang,
dugg og dis og duft av tang.
Dagen er en høytidssang.

Gjester kommer, gjester går
og litt ros jeg ofte får.
Rak og rett, en vakker plante
ja – du er vår alles tante.

Livet er en deilig gave
her jeg bor i Edens Hage.
Gud på jord, i alt og alle
åh, nå må jeg bare tralle
tra-la-la og tjo og hei
fra en blomst på livets vei.

VARIERENDE BLOMSTRINGSTID HOS VÅRERTEKNAPP *Lathyrus vernus* (L.) Bernh.

Rolf Ergon

Jeg kjenner godt vårerteknapp *Lathyrus vernus* fra fine lokaliteter i Grenland, og i seinere år også fra Rotlia naturreservat langs Mjøsa mellom Tangen og Stange og fra Kalvøya i Bærum (Fig. 1). Men jeg ble imponert da jeg leste om tettheten av denne fine planten i Tullgarn, noen mil sør for Stockholm. Der har forskningsgruppen til Johan Ehrlén ved Stockholms universitet drevet feltstudier av vårerteknapp siden 1997, der de primært ville undersøke variasjoner i blomstringstid som funksjon av vårtemperatur. Resultatene ble presentert i Valdés et al. (2023), og det jeg sier om vårerteknapp nedenfor er hentet fra denne artikkelen. Variasjonene i blomstringstid oppstår fordi plantene er genetisk programmert til å tilpasse blomstringstiden til vårtemperaturene, de blomstrer tidlig når våren er varm og omvendt. Det er jo ikke overraskende, men det er interessant å se hvor store forskjellene er fra plante til plante. På fagspråket kaller en denne evnen til tilpasning for fenotypisk plastisitet, og det er altså en individuell egenskap. Tilpasning ved naturlig seleksjon i en populasjon skal jeg ikke komme inn på her, men bare vise til en fin artikkel i *Blyttia* (Grindeland og Sletvold, 2009).

Vårerteknapp formerer seg ikke vegetativt, hvilket betyr at hvert individ har sitt eget arvemateriale, som altså blant annet bestemmer

hvordan blomstringstiden skal variere med temperaturen. Levetiden er på rundt 44 år, slik at det er mulig å følge enkeltplanter over lang tid med varierende temperaturer.

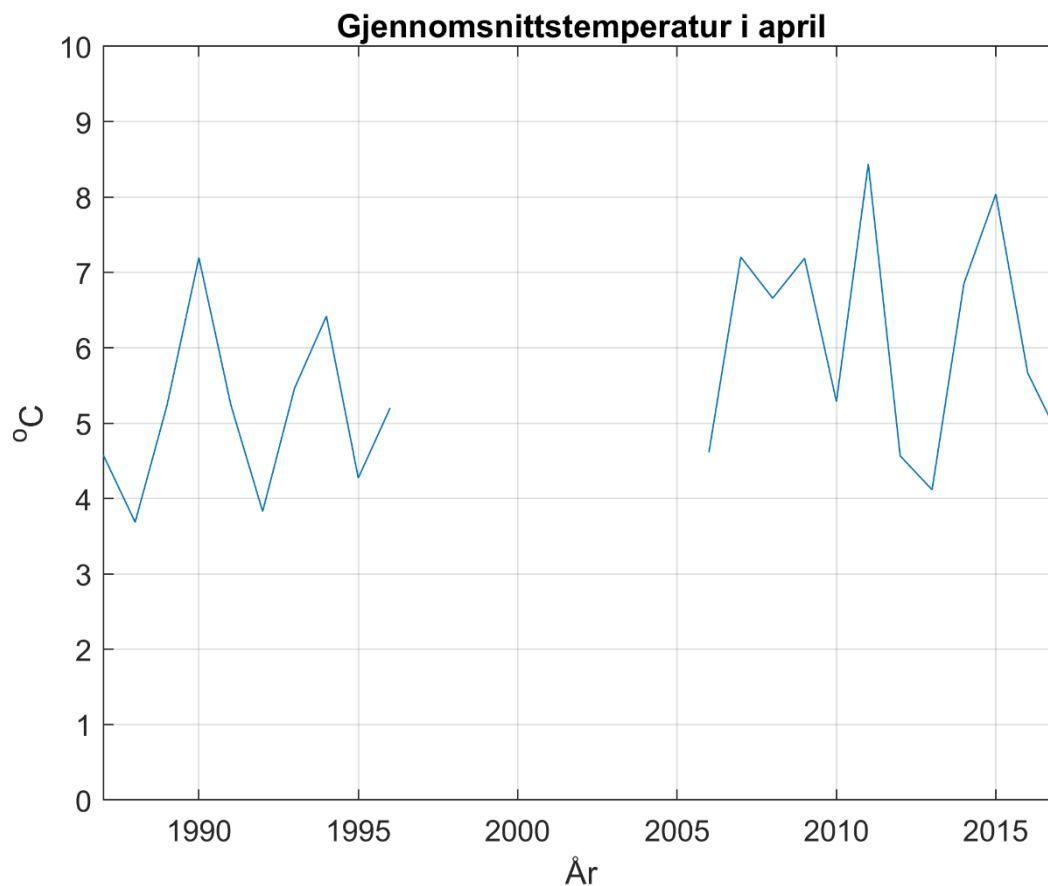
Figur 1. Blomstringstiden hos vårerteknapp er en plastisk fenotype, bestemt av vårtemperaturen. (Bilde fra Kalvøya i Bærum, 12. mai 2024, v/Rigmor Bjerkeli).

Den lange levetiden betyr også at evolusjonen ved naturlig seleksjon går svært så langsomt, slik at tilpasningen til den menneskeskapte temperaturøkningen i all hovedsak skjer ved fenotypisk plastisitet. Den første blomstringen skjer etter 10-15 år, forutsatt at planten har nådd en viss størrelse, skjønt også planter

over denne størrelsen hopper over blomstringen enkelte år. De første skuddene kommer i mars-april, og blomstringen starter om lag en måned seinere. Vårerteknapp kan bestøve seg selv, men det fører som regel ikke til frøsetting. Plantene produserer om lag fem store frø per blomst, og det resulterer ofte i nye planter, skjønt disse blir også ofte skadet av bladbillen *Bruchus atomarius*.

Feltstudien ble utført i periodene 1987-1996 og 2006-2017 i Tullgarn,

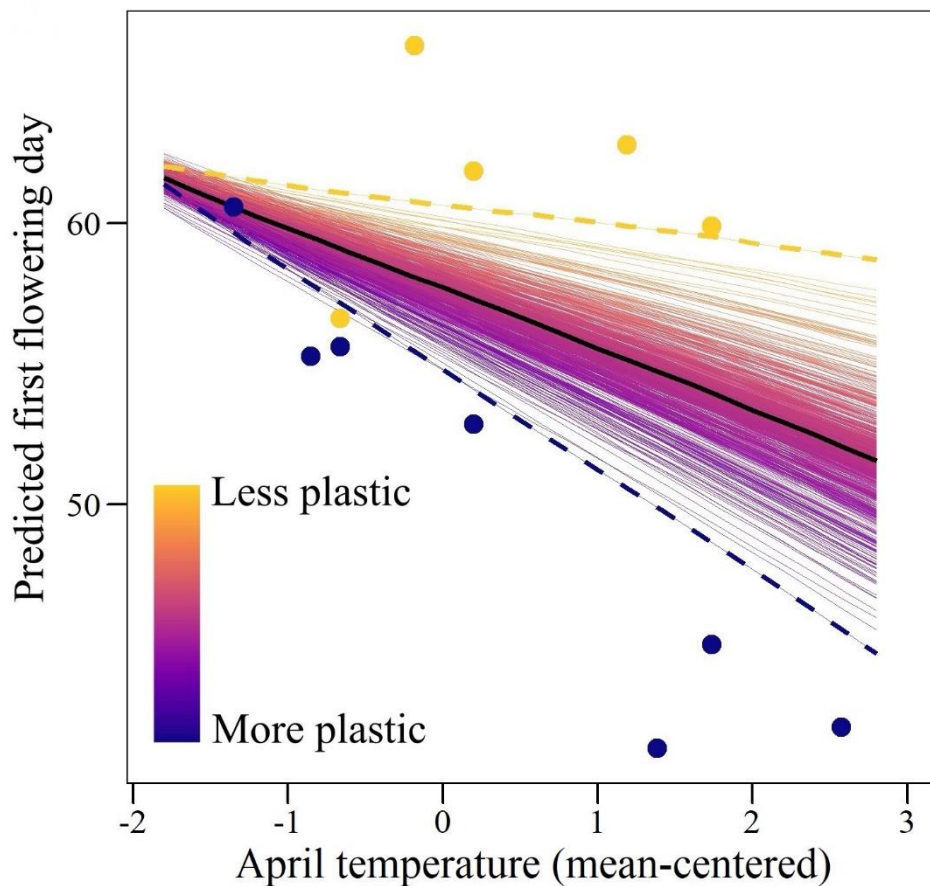
noen mil sør for Stockholm. En brukte da middelverdien i april som mål på vårtemperaturen, og som vist i Fig. 2 varierte den fra 3,7 til 8,4 °C i en svakt stigende trend. Det er de store temperaturvariasjonene som har gjort det mulig å finne ut hvilken fenotypisk plastisitet den enkelte planten har. Det er også verdt å merke seg at de laveste middeltemperaturene på om lag 4 °C var det en typisk hadde over tid midt på 1800-tallet.

Figur 2. Middeltemperaturer for april i Tullgarn, sør for Stockholm.

I 1987 ble alle de 607 plantene på et 825 kvadratmeter stort område merket og deretter overvåket i ti år. I 2006 ble så 230 nye planter på et nærliggende 162 kvadratmeter stort område merket og så overvåket i tolv år. I hver sesong ble registreringer foretatt hver femte dag, fra de første skuddene i april og frem til alle

plantene hadde blomstret ferdig. Antall blomster var i gjennomsnitt litt over tre per plante, og den første blomstringsdagen ble brukt som mål på den individuelle fenotypen. Antall planter som blomstret i den første store gruppen varierte over ti år fra 16 til 152, mens tallene for den mindre gruppen var 7 til 62 over tolv år.

Figur 3. Første blomstringsdag hos 837 planter av vårerteknapp som funksjon av middeltemperaturen i april (sentrert rundt 5,7 °C), med den første blomstringsdagen angitt som dager etter vårjevndøgn. Gjennomsnittlig første blomstring er vist med tykk mørk strek, planter med minst plastisitet ga den stiplede oransje linjen, og planter med størst plastisitet ga den stiplede mørke linjen. Figuren er gjengitt fra Valdés et al. (2023), med tillatelse fra Johan Ehrlén, og i denne artikkelen er også prikkene i figuren forklart.

Resultatet av feltstudien er vist i Fig. 3, der den negative tendensen betyr tidligere blomstring ved høyere middeltemperaturer i april. Figuren viser hvordan tidspunkt for første blomstring (y-aksen) endret seg med temperaturen (x-aksen), og målestokken er her antall dager etter vårjevndøgn. Sammenhengen mellom temperatur og blomstringstid var nokså forskjellig blant plantene, slik at endringen i blomstringstid over en temperaturforskjell på 4,7 °C var 3 dager for noen planter (stiplet oransje linje) og 16 dager for andre planter (stiplet mørk linje). Dette betyr at spredningen i blomstringstid øker når temperaturen øker. Temperaturskalaen i figuren har sitt nullpunkt ved 5,7 °C, hvilket betyr at den minste spredningen var ved om lag 4 °C (-1,7 i Fig. 3), dvs. i 1988, 1992 og 2013 (se Fig. 2).

At spredningen i blomstringstid er liten betyr at alle plantene produserer

godt med frø, slik at gjennomsnittlig frøproduksjon blir god, og det er jo bra for reproduksjonen. At spredningen er minst ved en middeltemperatur i april på rundt 4 °C, slik det typisk var midt på 1800-tallet, betyr at plantene er tilpasset til denne temperaturen. Spredningen i blomstringstid i år med høye temperaturer, som for eksempel i 2011, betyr at planter med tidlig eller sein blomstring ikke treffer det optimale tidspunktet, og dermed blir det samlet et lavere antall nye planter enn det en typisk hadde midt på 1800-tallet. Som de fleste planter og dyr sliter altså vårerteknapp med klimaforandringene, men legg merke til at det er plastisiteten som gjør at plantene likevel har det rimelig bra i de uvant høye temperaturene vi nå kan ha. Uten plastisitet kunne arten vårerteknapp vært en saga blott.

Referanser:

Grindeland, J.M., Sletvold, N. 2009. Darwins planter – arena for uttesting av naturlig seleksjon. *Blyttia* 67: 225-243. [Darwin's plants - An arena for testing natural selection](https://www.researchgate.net/publication/312511117) (researchgate.net)

Valdés, A., Arnold, P.A., Ehrlén, J. 2023. Spring temperature drives phenotypic selection on plasticity of flowering time. *Proc. R. Soc. B* 290: 20230670. <https://doi.org/10.1098/rspb.2023.0670>

RØDE SKOGFRUER *Cephalanthera rubra* (L.) Rich. **TO NYE FUNNSTEDER I BAMBLE I 2024**

Bjørn Erik Halvorsen

Rød skogfrue-lokaliteter som følges opp i Bamble

Stadig flere TBF-medlemmer er nå floravoktere. Jeg er selv blant dem. Vi har holdt oppsyn med noen lokaliteter med rød skogfrue i Bamble. Dette er to lokaliteter opp for Søndre Synken ved Grasmyr og lokaliteten i det inngjerdede området ved "Fortet" på Langesundstangen. De er forekomster av rød skogfrue som var kjent fra før tusenårsskiftet. I 2022 oppdaget Marith Gullbekk Markussen to røde skogfruer på Eikfjellet, syd for det omstridte utbyggingsområdet på Bunestoppen. Alle disse lokalitetene ble besøkt i juni måned i år (2024) uten at røde skogfruer ble funnet.

Det er også registreringer av rød skogfrue i kommunen som går mye lengre tilbake i tiden. Disse regnes som utgåtte og sjekkes ikke opp regelmessig av floravoktere.

Nye funn av rød skogfrue i 2024 i Bamble

Én uke ut i juni dukket det opp på Facebook et bilde av rød skogfrue i Bamble. Det var lagt inn av Trond Halvorsen. Jeg søkte fram hans mobilnummer og fikk kontakt med han. Han bodde i boligfeltet ved Skjærgårdshallen, og han ble med meg til lokaliteten 9. juni. Lokaliteten ligger i den sydlige delen av Røsskleiva naturreservat. Her ble jeg vist et praktfullt eksemplar av rød

skogfrue. Det er mest granskog på stedet med innslag av furu og løvtrær. Stedet var relativt skyggefullt. Dette er et nytt funnsted for denne arten.

Rød skogfrue i Røsskleiva naturreservat,
9. juni 2024

Jeg tok GPS-koordinat. Etter at jeg var kommet hjem, tok jeg kontakt med Trond Eirik Silsand hos Statsforvalteren i Vestfold og Telemark. Jeg var selv usikker på om vi skulle registrere funnet på nettstedet Artsobservasjoner.no. Silsand ba meg om å registrere funnet der.

11. juni fikk jeg en SMS fra Torgrim Volden, Melhus. Den fortalte at hans svigermor hadde funnet

rød skogfrue, og han hadde vært med henne for å se planten. Svigermoren heter Elisabeth Ryen og bor i Langesund. Jeg kontaktet Elisabeth Ryen. Hun forklarte hvor stedet lå, og dette stemte med stedet som Trond Halvorsen hadde vist meg.

13. juni tok jeg med noen av pensjonistene i TBF til stedet for å søke etter flere røde skogfruer i det samme området. Den røde skogfrua sto fortsatt fint, og det var den eneste røde skogfrua vi fikk se denne dagen.

Rød skogfrue på Badeåsen, mottatt på SMS 15. juni 2024 fra Morgan Eklund

15. juni fikk jeg SMS fra Morgan Eklund, Nøtterøy om at hans søster hadde funnet to røde skogfruer i blomst i Bamble. Jeg svarte tilbake og fikk beskjed om at søsteren heter Kjerstin Sørensen og bor i Langesund. Jeg tok kontakt med Kjerstin Sørensen. Dette stedet ligger på Badeåsen sydvest for Langesund

sentrum. Dette måtte være et nytt funnsted for rød skogfrue. Kjerstin Sørensen sa at hun kunne være med meg til stedet.

16. juni kom det meldinger om at den røde skogfrua i Røsskleiva naturreservat var borte og trolig gravd opp. Det kom sinte e-poster til meg der jeg ble beskyldt for å ha røpet lokaliteten ved å registrere den på Artsobservasjoner. Jeg tok da igjen kontakt med Silsand og spurte om han kunne hjelpe meg ut av dette, i og med at han hadde tatt avgjørelsen om å registrere den på Artsobservasjoner. Han tok straks tak i saken og svarte på disse e-postene for meg. Jeg er svært takknemlig for denne støtten.

Avbitt rød skogfrue i Røsskleiva naturreservat, 17. juni 2024, foto: Trond Eirik Silsand

17. juni ble Silsand med meg til Langesundsområdet. Vi tok først turen opp til Røsskleiva natur-

reservat. Jeg viste ham stedet som Trond Halvorsen hadde ledet meg til noen dager tidligere. Først så det ut til at planta var borte. Ved mer inngående sjekk på stedet fant vi restene av stengelen til orkidéen. Den var typisk bitt av, og siden vi hadde sett et rådyr i nærheten da vi gikk opp lia, var dette trolig "synderen". Det var en lettelse å få en slik forklaring på saken.

Den ene av de røde skogfruene på Badeåsen, 17. juni 2024

Samme formiddag hadde vi avtale med Kjerstin Sørensen om å møte oss på parkeringsplassen bak Bamble rådhus. Hun skulle lede oss til de to røde skogfruene. Hun ledet oss inn på en sti til kalkbergryggen på østsiden av Langesund bad. Stien gikk nær funnstedet. Vi fikk se begge plantene, men den ene var nå bitt av og den andre hadde fått hard behandling, trolig av rådyr eller snegler. Lokalteten ligger på Badeåsen. Stedet har blandingsskog, og mye av dagen ligger det i skygge. Jeg tok GPS-koordinat. Silsand bad meg om å registrere funnstedet på Artsobservasjoner.

Den andre av de røde skogfruene på Badeåsen 17. juni 2024

Buret som ble satt opp på Badeåsen, foto: Trond Eirik Silsand

Senere samme dag fikk Silsand laget et slags bur. Han tok turen tilbake til Badeåsen og plasserte det over orkidéene. Buret var tydelig merket med hvorfor dette var gjort, og at Statsforvalteren sto for tiltaket.

Hvorfor er nøyaktige koordinater viktige?

Trond Eirik Silsand redegjorde de påfølgende dagene hvorfor det var

viktig å rapportere om sjeldne funn. Han skriver i e-post til de som hadde vært kritiske til at lokalitetene ble registrert på Artsobservasjoner:

Bare noen stikkord om hvorfor vi ønsker at funn skal publiseres, også av rød skogfrue og andre sjeldne arter:

- *God kunnskap er en forutsetning for å kunne ta riktige beslutninger om blant annet arealforvaltning. Dette gjelder både f.eks. når nye byggefelt skal legges ut, ved hogst på privat eiendom, eller i naturreservater. God kunnskap innebærer blant annet informasjon om levesteder for truede arter, med høy geografisk presisjon.*
- *Statsforvalteren som offentlig myndighet har et særlig krav om at vi skal ha kunnskap om det vi har ansvar for og jobber med, og at denne kunnskapen skal være tilgjengelig for alle. Bare et fåtall arter er definert som «sensitive» og beskyttet mot innsyn, men dette gjelder ingen plantearter i Norge – kun noen fugler, pattedyr og en lavart.*
- *Når det gjelder rød skogfrue, som er ett av Statsforvalterens ansvarsområder, er denne som dere kjenner til, beskyttet av en forskrift. Ikke bare selve plantene, men også leveområdet omkring (definert som «økologisk funksjonsområde») er beskyttet mot alle typer inngrep. For at denne beskyttelsen skal fungere, må kunnskapen om hvor disse leveområdene er, være lett tilgjengelig, og med høy geografisk presisjon.*

Silsand peker også i e-posten på miljøinformasjonsloven. Den utdypet at forvaltningsorganer (stat, fylkeskommune og kommune) har en kunnskapsplikt. Kunnskapsplikten deres følger av § 8. «*Hvert forvaltningsorgan skal ha generell informasjon om miljøet, hva som kan påvirke det, hvilke konsekvenser vedtak de fatter og politikken de utvikler kan ha og hvordan dette har vært og kan endre seg innenfor deres ansvarsområde.*»

Økologiske funksjonsområder bestemmes

19. juni kom Karoline Bredland fra Statsforvalteren i Oslo og Viken til Langesund. Hun har ansvaret for oppfølging av rød skogfrue på nasjonalt nivå. Økologisk funksjonsområde skulle settes opp for de to nye lokalitetene. I tillegg deltok Trond Eirik Silsand fra Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, Reidar Strand fra Statens naturoppsyn og jeg selv (Bjørn Erik Halvorsen) denne dagen.

Vi gikk først til Badeåsen. Da vi nærmet oss stedet, sto et rådyr ved det buret som Silsand hadde satt opp.

Dette var en ny beskjed om at rådyr beiter på rød skogfrue. Denne gang beskyttet buret heldigvis plantene. Det økologiske funksjonsområdet ble gått opp. Som grense for funksjonsområdet ble valgt naturlige terrengformer på åsen.

Etterpå dro vi til lokaliteten i Røsskleiva naturreservat. Vi fant den avbitte stengelen. Ved å granske stedet nøyere fant vi to små spirer av rød skogfrue en snau meter nord for den avbitte planten. Dette var vi godt fornøyd med. Vi ble imponert over hvor godt slike små planter er kamuflert i bakkevegetasjonen. Det økologiske funksjonsområdet ble gått opp. Det følger naturlige terrengformer på vest- og nordsiden. Det følger i hovedsak grensa til naturreservatet på østsiden. På sydsiden ble grensa lagt ca. 50 meter fra lokaliteten.

Mulighet for flere nye lokaliteter med rød skogfrue i Bamble?

Rød Skogfrue er en hemmelighetsfull plante. Det kan gå mange år fra den setter frø til den kommer i

blomst, og den dukker ikke opp hvert år. Nå vet vi også at rådyr og sniler beiter på planten. Mye av kalkområdene i Bamble er vernet. Det er sterkt utbyggingspress på de områdene som ikke er vernet, og et nettverk av turstier går på kryss og tvers i disse skogene. De kjente punktene hvor det er funnet røde skogfruer i disse kalkområdene sprer seg over et stort område. Det er vanskelig å spå om det i årene framover dukker opp flere nye lokaliteter og hvor de da vil befinne seg. Selv pleier jeg å si at kalksteinsrygger i hele skogsområdet fra Høgenhei (ved Stathelle) til Langesundstangen er potensielle områder for nye funn av rød skogfrue.

Det er ikke realistisk å forvente at et så omfattende geografisk område kan vernes. Vern vil måtte være basert på reelle funn av viktige biotoper eller arter. Det er derfor viktig at disse områdene får en grundig biologisk kartlegging før mulige utbyggingsplaner kommer for langt. Når store pengesummer er lagt ned i utbyggingsplanene, er det svært vanskelig å få stanset dem.

Internett:

Miljøinformasjonsloven (fra regjeringens nettside):

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-til-miljoinformasjonsloven/id2829895/?expand=factbox2830045>

JØKELARVE *Sagina nivalis* (Lindblom) Fr. NY KARPLANTE FOR TELEMARKE

Bjørn Erik Halvorsen

Jøkellarve *Sagina nivalis*, Hermodsholskaret, Vågsli, Vinje, 19. september 2024
Foto: Torsten Eriksson

I TBF er vi i gang med å validere registreringer av karplanter i nettstedet Artsobservasjoner. Øystein Nilsen er den mest aktive validator i TBF. Han har også sjekket en del registreringer på Artskart som er kommet fra andre kilder enn Artsobservasjoner. I tillegg har han laget seg bruker-ID i løsningen iNaturalist.

Jeg fikk en e-post fra Øystein 1. oktober i år (2024). Den fortalte om to registreringer på iNaturalist som han hadde oppdaget. Tre personer hadde vært i Hermodsholskaret, som ligger i Vinje kommune nord for Vågslid-tunellen på E134. Der hadde de gjort registreringer av jøkellarve (den het tidligere jøkelsmåarve, noe den

fortsatt også heter på nettsiden til iNaturalist). Den kom som ny med på rødlista i 2021 med rødlistekategori NT (nær truet). De tre personene var Michael D. Pirie, Heidi Lie Andersen og Torsten Eriksson. Funnet var gjort 19. september 2024.

Øystein ville at jeg skulle sjekke bildene for å vurdere om planten var korrekt bestemt. Disse registreringene var på det tidspunktet foreløpig ikke overført til Artskart. Løsningen iNaturalist er åpen for innsyn uten at man har registrert seg med egen bruker-ID. Registreringene er nå blitt overført til Artskart.

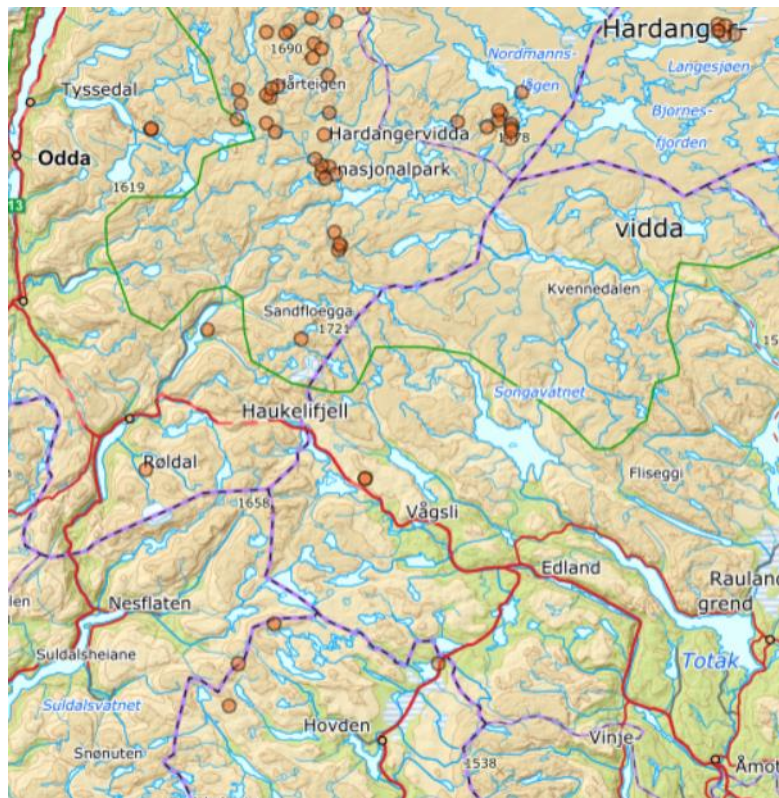
Jeg studerte bildene, og mente at dette måtte være jøkellarve. Noen dager senere var jeg med på en

valideringssamling i Mandal. Jeg fikk der bekreftet at bildene hos iNaturalist er jøkellarve. Dette er den første registreringen i Artskart av denne planten i Telemark.

Jeg har sett på utbredelsen av jøkellarve i Artskart. Da oppdaget jeg at den har registreringer i alle fylkene omkring Vinje kommune. Disse fylkene er Agder (Bykle kommune), Rogaland (Suldal kommune), Vestland (Ullensvang og Eidfjord kommuner) og Buskerud (Nore og Uvdal

kommune). Så da var det jammen på tide at den også ble funnet i Vinje kommune og Telemark fylke!

Jeg har vært i kontakt med Heidi. Hun skriver dette: *Vi er alle tre botanikere på Universitetet i Bergen, nærmere bestemt Universitets-hagene, som samler frø av truede arter for frøbank. Telemark er veldig dårlig belagt i frøbanken. Vi har nå vært og samlet inn både i 2023 og 2024. Nå er 28.09% av de trua artene i Telemark dekket i frøbanken.*

Utbredelseskart fra Artskart for jøkellarve etter at prikken i Hermodsholskaret er kommet med

Internett (oppslag 17. oktober 2024)

Artskart: Nettstedet: *Vis utvalg i kart | Artskart 2.*

<https://www.artsdatabanken.no>, og søk etter Artskart

Artsobservasjoner: <https://www.artsobservasjoner.no>

Frøbanken: <https://www.nhm.uio.no/samlinger/botanikk/botanisk-hage/ex-situ/>

iNaturalist: <https://www.inaturalist.org>

BLOMSTER JEG RÅKTE PÅ ... ET VERS AV «MINNENES MELODI» FRA HELLÅS I PORSGRUNN

Tekst: Roger Halvorsen

Hof i Vestfold i mai 2024

Fotografiene har Bjørn Erik Halvorsen hentet fram

Jeg har fortalt det før! Inga, mor til naboen, tok meg med i Hellås, min barndoms og ungdoms skog med alle sine hemmeligheter, og lærte meg der en hel del om blomster. Hellåsen blei for få år siden naturreservat og inneholder fortsatt de samme "hemmelighetene", alle de samme blomstene som pryder stien fra barndommen, opp langs den opptråkka veien fra barndommens rike og inn i "tussmørkealderen".

Her for noen måneder siden, det var i april, satt jeg i stua og så ut på vårens komme fylt av en isnende vind og små snøfiller som kom ned på tross av hele +9° på termometeret. Så strømmet Bjørnsons «*Jeg velger meg april*» på meg med sitt budskap:

*Jeg velger meg april,
fordi den stormer, feier,
fordi den smiler, smelter,
fordi den evner eier,
fordi den krefter velter,
i den blir somren til!*

Jeg gikk ikke ut i "stormen". Da er det jeg heller sitter inne og leser. Ei bok fra Valdres, «*Tidsskrift for Valdres, Årbok 1976*», var tatt ut av hylla. Som en påminnelse om mine naturopplevelser sto ei "ramme" først i boka, ei ramme fylt av et sitat fra Mikkjel Fønhus si bok «*Det skriker fra Kverrvilljuvet*».

Så revner hele himmelen. Den springer ut som en blomst med guddommelige farger. Under ligger jorden i et stort, lykkelig smil. Tusener av små fuglestruper åpner seg og synger mot solen. Det skinner i små, fuktige øyne...

Men inne under en bergvegg står blåveisen som en stille glede over livet.

Jeg blei sittende å se ut, og masser av tanker og minner fra *mitt Hellås* ramla inn.

Dette blir neppe noen faglig botanisk artikkel, men det kan vel noen ganger være litt hyggelig å se tilbake på det som har vært. Denne gangen blir det derfor (nesten) ingen "hybrider".

Blåveis *Hepatica nobilis*
Valebø, Skien, 1. mai 2013

«Blåveis og vårsolskinnet i små fuktige øyne»

Dette blir et av første minnene som smyger seg fram. Små krokete og

dunete blåveisknopper var det som møtte oss på vårveien opp lia til de samme steder hvert år, en bitteliten bukett som en liten time seinere hang over kanten av den lille upussa sølvpokalen til min faer i vinduet etter at vandringa var over. Vi visste hvor vi skulle gå for å finne dem! Så kom dager da Hellås blei blå i nyanser og med små pletter av "rødveiser" og "bleikveiser", de hvite blåveisene som fikk sitt eget navn siden hvitveisnavnet alt var opptatt. Livet lærte oss siden hva det var. De fikk visst navn som sømmet seg i den botaniske vitenskapen: *Hepatica nobilis* form *rosea* og form *alba*. Vi har sikkert alle våre steder for sånne opplevelser. Sammen med våren kom hvert år "Porsgrunns vanligste ugras" som barndommen aldri hadde navnet på.

Skogbingel *Mercurialis perennis*
Versvika, Porsgrunn, 3. mai 1992

Skogbingel *Mercurialis perennis* blei det til i voksen alder. «*De ville syrinene*» som Fægri (1970) skriver om, og som også blei funnet i Hellås, var litt seinere årsaken til et problem i "barndommene", sist i april, noe jeg den gangen ikke visste hva kom av. Hver vår med en og annen kvast av

tysbast *Daphne mezereum* blant "veisane", ante jeg ikke at var årsaken til "forkjølelsessåra" i munnvika et par dager etter at jeg beit av kvistene på den. Men det var altså tysbasten! "Kjellerhals" blei et navn som kom seint, først en gang i voksen alder, fra en eller annen dansk flora, og safta av planta forårsaka trolig et slags "etsingsskader" i munnvikene. Men på tross av navnet, godt lukta den!

Marianøkleblom *Primula veris*
Jarseng, Skien, 3. mai 2020

Så fulgte de på, hele kobbelet av vårblomstene Inga hadde lært meg navnet på. I det krøtterbeita Hellås sto tuene av nøkleblomster *Primula veris* tett i tett i jordekantane og dufta med sin egen vellukt, før de øvrige av vårplantene dukka opp. Først overtok konvalene *Convallaria majalis* arenaen med sin duft og skjønnhet som lokket folk fra Oslo og Drammen til Grenland med ryggsekker, esker og en blomsterplukkende ungeskikk

på slep, folk som samla buketter av konvaler i hopetall for salg på torvet i hjembyen. Det var noen dager i mai at toget hadde litt lengre stopp ved jernbanerampa ved Ørvik for å slippe folk av. Margarinbokser av "familie-størrelse" med hank på, merka med et eller annet margarin-navn, fulle av ferdigsmurte smørbrød, saftflasker og kaffe, var medbrakt. Det var som vi unger på Kassitangen opplevde en vårlig versjon av barndommens bærturer på høsten til Valebø nord for Skien.

Liljekonvall *Convallaria majalis*
Langesundstangen, Bamble, 18. mai 2014

På tørrere skogsenger i den lysåpne kalkfurskogen "bevret" hjertegrasset *Briza media* uten en lyd over nyutsprungne blåfjær *Polygala vulgaris*, noen av og til i rosa eller hvitt. I de dagene klarte vi ikke å lære oss forskjellen på "den vanlige arten" og bitterblåfjær *Polygala amarella*. De første "mariagullsko" *Lotus corniculatus* og "jomfruens egen kåpe", marikåpe *Alchemilla sp.*, sto snart i blomst, klare til å flettes inn i vårbuketten. Skogfiolene *Viola riviniana* myldret etter hvert fram, mens slektningen krattfiol *V. mira-*

bilis, den med "godlukta", måtte vi krype inn i krattet for å finne.

De første orkidéene

Fram mot St. Hans blomstra Hellås av orkidéer. Først kom "pisseblomstene", vårmarihand, *Orchis mascula*. Kom én av dem inn i en seinvårsbukett på stuebordet, kjentes det som om katta ikke var blitt sleppt ut og hadde måttet ty til en krok bak sofaen. Mor formante oss: *Dere må ikke ta med "tisseblomster" inn, for de luktær så stramt og fælt!*

Brudespore *Gymnadenia conopsea*
Tangenveien ved Hellås, 22. juni 2014

Så kom forsommeren med en ny orkidé som vi lot stå fordi vi ikke var sikre på om det var "pisseblomsten". På steder med litt "åpning i konvaleskogen" spirte det noen steder fram det som vi etter hvert forsto hadde

navnet brudesporer *Gymnadenia conopsea*, en lyserød orkidéart som viste seg å ha en nydelig og umiskjennelig duft av en blanding av nellik og vanilje, en virkelig "godluktsorkidé". Da var vi "nesten voksne" og hadde nådd punktet og lærdommen om planter som skulle "lukkes inn" i begrepet "fredet plante".

Men i årene før "fredet plante" blei begrepet vi etter hvert kom til å leve mer eller mindre etter, hadde vi vært gjennom mange stadier på veien til fredningsbegrepet.

Nattfiol *Platanthera bifolia*
Langøya, Bamble, 16. juni 2022

"Hyasinter", det vil si nattfioler av det vanlige slaget, *Platanthera bifolia*, var i barndommen velkomne i blomsterbuketten, til moderens glede. De to-tre eksemplarene som

"gjømte seg" i Hellås og som jeg aldri fortalte andre om, dukka opp på samme sted hvert år. Seinere, i voksen alder, fikk de også stå i fred. Undres på om de står der enda?

Det store eventyret i tidlig barndom

I noen skyggefulle kratt, gjerne blant or *Alnus incana* og i litt fuktig jord, sto store tveblad *Listera ovata* med stenglene fulle av "små dukkemenn", mens rødflangrene *Epipactis atrorubens* og breiflangrene *E. helleborine* trivdes nesten hele "hjemmeskogen" gjennom. Det var først som gryende amatørbotaniker jeg fant navnet på dem.

Rødflangre *Epipactis atrorubens*
Tangenveien ved Hellås, 29. juni 2019

En annen orkidé som en dag dukket opp i skogen blant konvalene like ved

den gamle sveitserboligen i kanten av Hellås, var fuglereir *Neottia nidus-avis*. Det var vår gode venn Øyvind Skauli som en forsommerdag meddelte meg at den hadde spirt fram på denne lokaliteten midt i hjertet av mitt barndoms blomsterrike, uten at jeg hadde sett den der. Det var nesten utrolig! (Halvorsen, *Listera* nr. 1, 2020). Det er gått mange år siden den er observert der, mest fordi det er flere årtier siden jeg har vært på stedet.

Flueblom *Ophrys insectifera*
Hovet, Porsgrunn, 2. juni 2022

Men det aller største eventyret kom tidlig i barndommen. «Har'u finni noen "fluer" i år?» var spørsmålet til guttungen fra naboen, han vi kalte "onkel Albert". Det blei en slags konkurranse oss imellom om hvem av oss som fant den første flueblomsten *Ophrys insectifera*. Jeg visste om en einerbusk et par hundre meter oppe i Hellås fra der jeg vokste opp, og ved den blei gjerne årets første "flue" for

mitt vedkommende funnet. Siden blei de mange, flueblomstene, over alle lysåpne partier av Hellås og nede på Hella, det skrånende og nærmest skogløse partiet mot nord og også etter hvert over store deler av Eidangerhalvøya, i hundrevis på lysåpne områder i kalkfuruslogen. At vi plukka dem, er noe av det en skjemmes over i dag, men dette var kan hende en del av den utviklinga en hadde for å bli en amatørbotaniker som gledet seg og fortsatt gleder seg over rikdommen av blomster.

Barndommens jordbærtur etter faste løyper

Da markjordbæra begynte å modnes i Hellås, var våren et tilbakelagt stadium før høysommeren kom i full flor. Alle "smultron-stellen", stedene med markjordbær i mengder, måtte avsøkes. Jeg hadde mine faste ruter, i de yngste åra med «*et strå å træ dom på*», seinere med kopper og små spann. "Rørte markjordbær" *Fragaria vesca* er en delikatesse for både liten og stor, og i voksen alder forsøkte jeg meg på å koke syltetøy av dem. Om du ikke har smakt dette, bør du avgjort prøve det en gang du finner nok til et lite glass. Kanskje blir du som meg: helt fortrylla av den smaken også!

Siden har jeg gått og grunna på, til langt inn i pensjonistenes rekker: Finnes det flere typer av markjordbær? Nakkebær *F. viridis* kjenner jeg jo godt, og moskusjordbær *F. moschata* finnes et par steder forvilla i Hellås. (Har også fått se bær der!) Så langt, så godt! På alle mine "markjordbærturer" i Hellås var det et

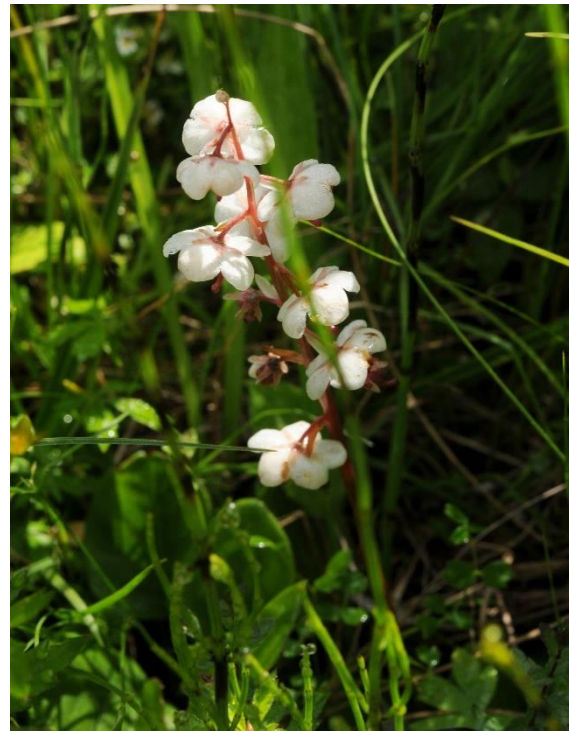
sted der markjordbæra skilte seg ut og var svært forskjellige fra de vanlige andre. De "vanlige" var en type med blomsterstengel som er 15 til 25 cm og "bæret" er litt ovalt tilspissa. Men så var det en type som var mye lavere av vekst med ca. 5-7 cm høy stengel, med få bær, gjerne to-tre på hver plante. Disse var noe større enn den vanligste sorten, og de var også tydelig flattrykete. De vokste gjerne på helt åpen mark på god jord. Det er avgjort ikke nakkebær! *Norsk flora* (2022) skriver at jordbær er «boreal sirkumpolar i flere raser; vår rase, subsp. *vesca*». Jeg vil nok tro at jeg tar feil med tanken om "raser", men det er lov å lure. Og det har jeg gjort i mange år, som sagt! Det ligger sikkert innenfor variasjonene en kan vente.

Markjordbær *Fragaria vesca*
Rogn, Bamble, 13. Juli 1987

"Jordet" kalte vi det store beiteområdet midt i Hellås. På østsida av Jordet lå en av flere "pokerplassar" i vår barndom og ungdom. Her satt de voksne på lønningsdagen og spelte om (og ofte bort) lønna de hadde fått utbetalt. Da feriepengene blei henta og skulle vare i to samfulle uker (ferien var kort på den tida), var temperaturen ofte høy hos enkelte. En

sommer var den mest ulykkelige av "ungkarane", som ikke hadde andre til å hjelpe med noen kroner enn sin gamle mor. I kveldinga første feriedagen rusla han hjem blakk etter at feriepengene var spelt bort. Han brukte ferien til "forefallende arbeid hjemme" hvor gamlemor holdt kosten.

Legevintergrønn *Pyrola rotundifolia*
Bøen, Vinje, 29. juli 2023

"Tyskerholene" mot Sørlandske

Mot den vestre delen av Hellås, mot "gamle Sørlandske", lå den delen av åsen som blei kalt "Trollskauen". Det var i denne delen at det myldret, ja, fortsatt myldrer, av konvaler, mange mål "konvale-åkrær". Her kan du, om du har "ei god nese", lukte deg fram til noen kloner av nydelige porselensfarga blomster med rødlig griffel og som dessuten har vintergrønne blad. De blei til vintergrønn *Pyrola rotundifolia*, fikk jeg etter hvert kunnskap om, av versjonen

legevintergrønn. Da livet seinere kunne fylle på med navnet "**vinterbjørk**" fra Hof, gikk ligningen på et vis opp, sjøl om Arbo Høeg antyder at vinterbjørk egentlig er nikkevintergrønn *P. secunda*. (Ensidig vintergrønn kaller han den på grunn av bladformen). De få stenglene med godlukandes blomster fikk alltid stå og blei et hvilested med godluk.

Med god sikt mot den gamle Sørlandske hovedveien forbi Ørvik gård ligger det rester fra krigen i form av skyttergraver på kanten mot vest. I vår oppvekst lå den gamle "tyskerleiren" som et "boligfelt" nede på Tangen der den dempet bolignøden i mange år. Ekserserplassen var vår lekeplass, og det gamle "leiromådet" på Tangen var fullt av liv, lek og latter og dessuten tid til litt sladder.

Krusfrø *Selinum carvifolia*, blader
Balsøya, Skien, 9. august 2021

Under krigen blei "Sørlandske" overvåka. Da Hellås blei mitt barndomsrike på 1950-tallet med blomster, blei det alltid en stopp ved "tyskerholene". Da så botanikken åpenbarte stadig nye ting, fikk jeg i voksen alder endelig oppleve at

krusfrø *Selinum carvifolia* også vokste på skogsenger og bakkeskråninger, slik det sto i alle floraer til da, ikke bare på strandenger og fuktige områder ved kysten, slik jeg hadde opplevd (Halvorsen, *Listera* nr. 2, 2021). Snart blei den ørlille forekomsten her et fast "møtested" hvor "vi" hilste på hverandre, krusfrøet og jeg. Like nedenfor gikk "skoleveien" for "amatørbotanikeren" og barneskoleeleven gjennom Hellås forbi ei lita husklynge med blant annet den gamle sveitserboligen.

Her lå også et stort og gammelt båthus ved det som kalles Hella, et skrånende parti med kalkeng ned mot vannet. Ved århundreskiftet lå det et isbruk tilhørende Ørvik gård ovenfor. Da skutene ankom, gikk mye av ballasten i sjøen utenfor, og da Tangen-kaia blei planlagt, blei det oppdaga større undersjøiske ballasthauger. Kanskje blei dette vurdert som "verdifulle minnesmerker" som førte til at kaianlegget ikke blei planlagt helt nord til Hella.

Hella og blomsterrikdommen der

Hella var gjennom hele barndommen og langt ut i voksen alder et opplagt "badested" for dem som bodde langs riksveien overfor da somrene var "gjestfrie" og badevannet ikke var "dødt" av forurensning. Da den "voksne" amatørbotanikeren begynte sine sommerturer krumbøyd og med små skritt gjennomsøkte de skrinne kalkområdene, blei botanikken langt mer enn bare en blomsterbukett med hjem. Det var kalkheller og kalkgrus under

det tynne jordlaget der det vokste ei og anna småbuske av furu eller litt kratt av einer, nypetorn og berberis. Det var "god mat" for kalkkrevende og litt tørketålende arter. Her var det område for "fluer", flueblomster, ikke tett i tett, men et og anna eksemplar rundt om på skråfjellet. Da jeg på 1970-tallet fikk Johan Dyrings «*Flora grenmarensis*» i handa, oppdaga jeg snart at den "store botanikk-professoren" Mathias Numsen Blytt hadde vært på besøk i "skogen min" først på 1800-tallet. I Dyrings flora står det at han hadde funnet flueblomst i «*Helleaasen ved Brevik*» sammen med marisko *Cypripedium calceolus*. Dette var kanskje på hans reise gjennom distriktet i 1829, og det var da det femte funnstedet i Norge. Dette "blyttske" møtet med flueblomst er også angitt i hans flora på s. 351:

..., hvor jeg ogsaa, saavel som ved Brevig paa Helleaasen (i selskap med *Cypripedium Calceolus*), ved Langesund saavel paa Fastlandet sydenfor Byen som paa Langøen har samlet den.

Hvor kan stedet han besøkte i *Helleaasen* ha vært tru? Var det Hella?

Av andre arter jeg etter hvert "råkete på" og la merke til på Hella var store mengder av bitterblåfjær *Polygala amarella* og hvitrot *Laserpitium latifolium*, den siste med gode forekomster på Eidangerhalvøya. Arten har to hovedutbredelsesområder i Norge: Grenland (med en liten utstikker inn i Vestfold) og et område ved Kristiansandskanten, nærmere bestemt Vennessla og Søgne.

Det første innsamlede eksemplaret som blei samla i Norge, blei tatt i Langesund i 1826. (Halvorsen, *Listera* nr. 2, 2014). Arten gjorde sterkt inntrykk på meg med sin sterke lukt og sin fine blågrønne farge. Hvitrot er ei vanlig plante i og rundt Hellås, og det ser ut til at den klarer seg godt.

Hvitrot *Laserpitium latifolium*
Håøya, Porsgrunn, 20. juni 2004

Ei plante som dukka opp på Hella i 1973, var en art jeg kjente fra Gudbrandsdalen fra året før: bitter-søte *Gentianella amarella*. Den har i de siste floraene blitt delt opp i flere underarter og former (slik som det er blitt så vanlig med flere og flere arter). I 1974-utgaven av "Lids blå" var det så greit å bestemme den. Da var det bare én utgave av arten, med utbredelse fra Solum og Eidanger (andre kommunegrenser da). I dag

ligger den vel på "lit de parade" i en boks i Oslo med et nytt navn: engbittersøte *G. amarella* ssp. *amarella*. Den er kanskje fortsatt å finne i denne delen av Hellås. (Merknad fra Bjørn Erik Halvorsen: I *Norsk Flora* 2022 heter den engbittersøte. Hos Artsdatabanken på nettet heter den nå høstbittersøte.)

Kanskje må det snart bli en ny blomstringstur der "barndomsstiene" gikk den gangen på siste delen av 1900-tallet? Kanskje sammen med turkomiteen i TBF?

Bitterblåfjær *Polygala amarella*
Åsstranda, Porsgrunn, 9. juni 2022

Litteratur

Dyring, Johan. 1911. Flora grenmarensis. *Nyt magasin for naturvidenskaberne* 49: 99-276

Elven, Reidar, Bjorå, C. S., Fremstad, E., Hegre, H. og Solstad, H. 2022.

Norsk flora, 8. utg. Det Norske Samlaget, Oslo.

Fægri, Knut. 1970. *Norges planter*. J.W.Cappelens Forlag, Oslo.

Halvorsen, Roger. 2014. Perler i telemarksfloraen. En av mine barndomsplanter, hvitrot *Laserpitium latifolium* L. *Listéra* 29(2): 6-12

Halvorsen, Roger. 2020. Blomster fra barndommens rike. Fuglereir. *Listéra* 35(1): 42-43

Halvorsen, Roger. 2021. Om krusfrø *Selinum carvifolium* L. *Listéra* 36(2): 22-31

Høeg, Ove Arbo. 1976. *Planter og tradisjon*. Universitetsforlaget, Oslo.

Lid, J. & Lid, D.T., *Norsk flora*, flere utgaver

Hvis du flytter

NB!!! Husk å melde fra om adresseendringer til kassereren, Åse Halvorsen, på e-post a-jhalvo@online.no. Hun får stadig utsendelser i retur, og må da lete opp ny adresse og sende dette på nytt.

😊 På forhånd takk! 😊

Listéra for 20 år siden

OLAFS GAVE

Harald Stendalen

Jeg sitter og blar i gamle årsrapporter fra TBF, det er artig lesning. Noen personer er gått bort, noen har vel mistet interessen, men veldig mange av de første medlemmene holder fremdeles koken. Jeg siterer noen ord fra årsrapporten i 1982:

Det var nemlig invitert til en herbariekveld hos Olaf Svendsen på Borgestad. Olaf har samlet planter i rundt en mannsalder og har vert flittig bidragsyter til de botaniske plantesamlingene ved Botanisk museum i Oslo. Og videre: Det er sjelden å se en så velordnet samling. Ikke bare inneholdt den mange arter, men den var også et skoleeksempel på hvordan et herbarium skal bygges opp.

Disse godordene ble skrevet ned i 1982, og i mange år, til og med 2004, har Olaf gledet oss alle i TBF med en fast herbariekveld. Den har blitt en egen institusjon på vårt møteprogram innendørs.

Men i år mente Olaf at nok var nok, han hadde bestemt at hele samlingen skulle doneres til Botanisk museum i Oslo, der han visste at den ville bli tatt godt vare på for ettertiden. En slik omfattende samling krever jo også stor plass og stadig tilsyn. Kontakt ble tatt med Botanisk museum ved

professor Reidar Elven, og dato og tidspunkt ble fastsatt.

Datoen ble 16. mai, en søndag med strålende forsommervær. Medhjelpere var Åse, Grete, Magne, Bjørn Erik og undertegnede. Olaf var selvsagt med som hovedperson, vi andre så det som en ære å få være med innover til hovedstaden. To biler med stor bagasjekapasitet måtte til, da Olafs samling ikke bare er kvalitet, men også kvantitet.

Med Bjørn Erik som guide gikk kjøringa til Oslo bra, til tross for ringveier og enveiskjøringer. De som kjenner Magne og meg vet at vi alltid er ute i god tid. Litt for god tid ifølge enkelte. Vi parkerte inne på muséets område nær bygningen der samlingen skulle leses av. En liten rekognoseringsstur i parkens nordøstre del så meget lovende ut. Men så stod Reidar Elven i døra og vinket, han hadde også vært tidlig ute. La det være sagt med en gang, vi fikk en aldeles hyggelig mottakelse. Måten han tok imot Olaf og samlingen på gjorde at mannen straks fikk terningkast 6 av oss andre. Plantene måtte pakkes om da de skulle fryses ned for karantene, som alle inngående objekter. Litt vemodige så vi de vakre herbariearkene, som vi har beundret så mange ganger, forsvinne ned i en fryser. Noe rart var det sikkert for Olaf også, men han er jo en realist

som visste at samlingen ville få et godt hjem, til glede for interesserte botanikere.

Da denne jobben var ferdig spurte Elven om vi ville ha en omvisning i parken. Sjelden et mer enstemmig ja-
kor. Først ble trær og busker, siden

fjellhaven trålet etter alle kunstens regler. Mannen var den fødte guide, kunnskapsrik, engasjert, og som han kunne fortelle historier! Dagen kunne vart enda lenger. Om hjemturen intet å fortelle, oppdraget fullført.

Olaf overleverer sin gave til Reidar Elven ved Botanisk Museum. Foto: Magne Langerød

Jeg vil sende en ekstra takk til Magne Langerød og Åse Halvorsen. De greide å finne bildet fra 2004. Den gang ble *Listéra* trykket i sort-hvitt. Her kan vi nå presentere det samme bildet i farger!

STRIPETORSKEMUNN *Linaria repens* (L.) Mill., LINTORSKEMUNN *Linaria vulgaris* Mill. og hybriden mellom dem *Linaria* ×*sepium* G. J. Allman

Tekst: Roger Halvorsen

Bildene er levert av Jan Ingar Båtvik når ikke annet er oppgitt.

Hybriden stripetorskemunn × lintorskemunn (trolig med tilbakekryssing til en av foreldreartene?), Mandal 6. oktober 2024

I oktober i år deltok jeg på et kurs i validering i Mandal. I løpet av kurset blei det gjort en del småekskursjoner i Mandals-området, og noen av oss hadde et stopp ved Harkmark kirke for å besøke den kjente forekomsten av lakksennep *Coincya monensis* (L.) Greuter & Burdet.

En av de artene som dukket opp på mange steder i og rundt Mandal, var stripetorskemunn *Linaria repens* (L.) Mill. De fineste utgavene av den blei i hovedsak fotografert. Noen av dem

ble tatt med til valideringssamlingen. På en av de innlagte turene utendørs blei det dessuten tatt med fine hybrider mellom stripetorskemunn og lintorskemunn *Linaria vulgaris*: *Linaria* ×*sepium* G.J. Allman. Et eksemplar blei "vurdert" til å være kryssningen mellom stripetorskemunn og ovennevnte hybrid. Det var en meterlang, kraftig plante (se foto på forsiden og i starten av artikkelen). *Linaria* ×*sepium* er en hybrid som regnes for å være mer eller mindre

fertil og kan krysse seg tilbake med foreldreartene, og det er dessuten også mulig at denne tilbakekrysningen kan være fertil. (Elven m.fl. 2022)

Om stripetorskemunn *Linaria repens* (L.) Mill.

Stripetorskemunn, Opsund, Sarpsborg
24. juni 2014

Blytt (2. del 1874) angir at arten er «*M. sj. paa Ballastpladser, saasom ved Mandal, hvor den har holdt sig i lang Tid, da den først bemærkedes af Blytt i 1826 og endnu findes*». Han oppgir også at den blei funnet ved «*Christiansund (if. Greve) i 1869*». Henrik Greve er kjent for å være en av dem som samlet en hel rekke andre uvanlige og sjeldne arter på ballast (Larsen & Greve, 1870). Av *Artskart* framgår det at arten etter hvert fikk fotfeste på Sørlandet, "fra omkring

Farsund til Kristiansand", hvor den stedvis er relativt vanlig i dag. I tillegg har den også blitt ganske vanlig i søndre del av Østfold (Kråkerøy), i Oslo-trakten og noe mindre vanlig i deler av Rogaland og Bergen. Ellers opptrer den ganske spredt opp til Namsos.

I Mandal har den sannsynligvis spredd seg fra skipsballast som er tatt i land. Området Malmø i Mandal var et kjent sted for ballaststyrting, og det ser ut til at den har spredd seg raskt langs veikanter, jernbaner og på skrotemark over store deler av Vest-Agder.

Hybriden stripe- x lintorskemunn
Bleidablikk, Porsgrunn, 31. august 2020
Foto: Bjørn Erik Halvorsen

På "hjemmefronten" hos oss i Telemark (og Vestfold) er den fortsatt svært sjelden. Hos Dyring (1911) er den bare angitt en gang fra ballast i Porsgrunn i 1894. Den blei samlet av Anton Landmark (kanskje på den gamle ballastplassen på Frednes) og bestemt av Carl Blom. På begynnelsen av 2020-tallet blei det så funnet en ny forekomst i boligfeltet "Sandtaket" på Breidablikk i Pors-

grunn. I Vestfold er det bare kjent noen få funn fra nyere tid. I Østfold har stripetorskemunn ganske sikkert kommet med ballasten (først i 1880) og har i ettertid holdt seg her.

Stripetorskemunn er en flerårig art. Den har smale og spisse blad, de nedre er kranstilte. Begeret er snaut, krona er gulhvitt med fiolette striper og har gjerne en gul flekk på "pukkelen". Krona er 8 – 15 mm lang med en 2 – 4 mm lang, butt spore.

Om hybridene *Linaria* × *sepium*

G.J. Allman

Her og der hvor stripetorskemunn "møter" slektingen lintorskemunn *Linaria vulgaris* Mill. oppstår det rett som det er hybrider som har fått navnet *Linaria repens* × *vulgaris* [= *L.* × *sepium* G.J. Allman].

Lintorskemunn, rv. 36 ved Seljordsvannet
24. juli 1993, foto: Bjørn Erik Halvorsen

"Stedsangivelsene" for funn av hybridene var med fra Lids førsteutgave (bare to områder), men opplysningene om "utseendet" og det at hybridene er fertile og dermed kan

krysse seg tilbake med foreldrene, kom først med i 1994-utgaven av Lids flora. I *Norsk flora* (2022) er det så oppgitt at det er gjort funn av denne hybridene fra Halden og Fredrikstad i Østfold, Oslo, og Kristiansand, Mandal og Flekkefjord i Vest-Agder.

I *Norsk flora* (Elven m.fl. 2022) er det oppgitt at blomsten hos hybridene er større enn hos stripetorskemunn. Krona er oftest bleikgul med fiolette årer.

Stace (1997) skriver at hybridene er hyppig innenfor samme utbredelsesområdet som stripetorskemunn på De britiske øyene, en utbredelse som går opp til Ayr-området på sørvestsiden av Skottland. Ifølge Stace er hybridene intermediære i fargen på blomsterkrona, som oftest lysegul med fiolette årer, og også intermediære både i størrelse og form. Også Stace angir at hybridene er fertile og skriver at det dermed kan dannes såkalte "hybridsvermer". Når dette siste skjer, vil det kunne opptre individer der farge, form og størrelse kan variere og ligge nærmere den ene eller den andre av foreldrene.

I 2016 ble «*Hybrid Flora of the British Isles*» utgitt av Stace, Preston og Pearman. På s. 242-243 er det skrevet om hybridene *Linaria* × *sepium*. Forfatterne skriver at hybridene er en velkjent og iøynefallende hybrid som har vært studert i lang tid, i alle fall fra 1881 (W.O. Focke) til 1897 (G.C. Druce), og dessuten i flere mer moderne detaljerte undersøkelser av G. Dilleman.

I denne floraen blir hovedskillekarakterene hos foreldreartene beskrevet slik: Lintorskemunn har store gule kroner, normalt opp til minst 18 mm (med sporen), med en oransjefarget kul og en lang spore, som er minst 6 mm. Stripetorskemunn har en mindre krone, opptil 15 mm (med sporen). Den er lyst lillafarget med tydelige fiolette årer og en liten oransje flekk på kulen. Sporen er også kortere, opptil 5 mm lang.

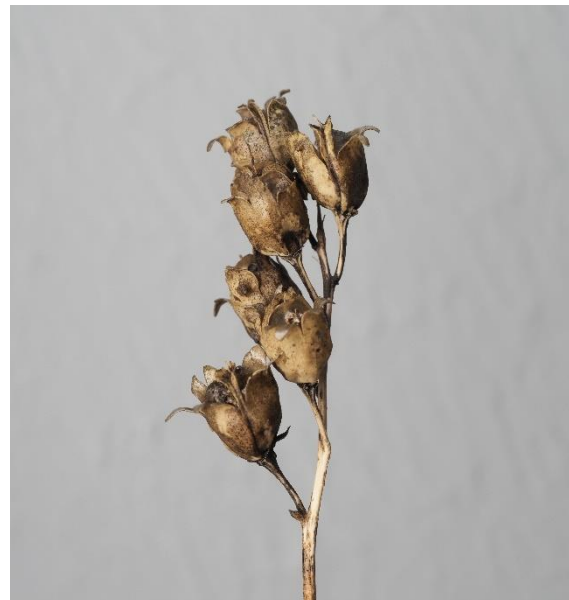
Hybridene er intermediære med karakterer som i hovedsak oftest ligger i midten mellom foreldreartenes ytterligheter. Disse hybridene har vanligvis ei lysegul krone av "intermediær størrelse" med fiolette årer.

Frøkapsler stripetorskemunn, Mandal
6. oktober 2024

Nå er imidlertid ikke systemet så enkelt. Når det foregår krysninger

mellom hybridene og foreldreartene, skjer det gjerne at avkommet da vil nærme seg mer den ene eller den andre av foreldreartene, at de altså ikke er helt intermediære. De kan enten likne mer på stripetorskemunn ved at de har en mer eller mindre anelse av lysegul farge på krona, men ellers har kjennetegn som vanlig stripetorskemunn, eller de kan mer nærme seg "*L. vulgaris*", men da ha mer eller mindre tydelig fiolette årer på krona.

Frøkapsler hybriden stripe × lintorskemunn
Mandal 6. oktober 2024

Linaria vulgaris har skiveformete frø med en brei vingekant, mens frøene hos *L. repens* er skarpt kantet og uten vinger. Frø av hybridene er intermediære, i noen grad kantet med en distinkt vinge, smalere enn den hos *L. vulgaris*. Imidlertid fant V. Olsson (1975) at i «kunstig frambrakte hybrider» er karakterene hos de hunnlige mer dominante. Det er altså forskjeller mellom innbyrdes/tilsvarende krysninger (hovedart × hybrider). Hvilke av foreldreartene

disse "krysningene" mellom foreldreartene og hybridene vil likne på, avhenger sannsynligvis av hvilken art som i utgangspunktet representerer arvematerialet som overføres. Er det lintorskemunn eller er det stripe-torskemunn som er "far" eller "mor"? Derfor vil altså individene i en

hybridsverm kunne variere ganske mye.

Det kan være godt å ha øynene med seg når er ser på et litt "unormalt" individ av *Linaria* der begge foreldreartene finnes.

(Se også bildet på forsiden.)

Takk!

En spesiell takk til Jan Ingar Båtvik for bruk av bilder og faglig vurdering i teksten og til Bjørn Erik Halvorsen for bruk av bilder.

Litteratur

- Blytt, M. N. 1874. *Norges flora*, b. 2. Avsluttet av A. Blytt. A. W. Brøgger, Oslo.
- Dyring, J. 1911. *Flora grenmarensis*. Nyt Mag. for Naturvidenskaberne, b. 49, h. II - III. Kristiania.
- Elven, R., Bjorå, C.S., Fremstad, E., Hegre, H., Solstad, H. 2022. *Norsk flora*, 8.utg. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Larsen, F. & Greve, H. 1870. Fortegnelse over de i Kristiansund og nærmeste Omegn voxende Karplanter (med Undtagelse af Mosserne). *Indbydelsesskrift til Hovedexamen i Juli 1870 ved Kristiansunds lærde- og Realskole*: 71-84. Kristiansund.
- Lid, J. 1944. *Norsk flora*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lid, J. 1963. *Norsk og svensk flora*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lid, J. 1974. *Norsk og svensk flora*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lid, J. 1979. *Norsk og svensk flora*, v/Gjærevoll, Olav. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lid, J. 1985. *Norsk, svensk, finsk flora*, 2. utg., 2. opplag v/ Gjærevoll, Olav. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lid, J. & D. 1994. *Norsk flora*, 6. utg. v/ Elven, Reidar. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Lid, J. & Lid, D. 2005. *Norsk flora* 7. utg. v/ Elven, Reidar. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Olsson, V. 1975. On the hereditary transmission of microstructures of testa in reciprocal crosses between *Linaria vulgaris* and *L. repens*. *Hereditas (Lund)* 79: 251 -254.
- Stace, C. 1997. *New Flora of the British Isles*, 2. utgave. Cambridge University Press.
- Stace, C. A., Preston, C. D., Pearman, D. A. 2016. *Hybrid Flora of the British Isles*. Botanical Society of Britain & Ireland.

NYTT FRA STYRET HØSTEN 2024

Bjørn Erik Halvorsen

Høsten har kommet, og TBF kan se tilbake på en innholdsrik utesesong. I år ble det en tur på forsommeren for å se søstermarihanden *Dactylorhiza sambucina* som var dukket opp på Øytangen på Jomfruland. Søstermarihand, som er Telemarks fylkesblomst, er en plante som Telemark har mest av i de indre delene av fylket. Den har også noen lokaliteter i Kragerø kommune, også på øyene. Men, det at den dukker opp nær den værutsatte yttersiden av Jomfruland, må betegnes som en overraskelse. En av de mange andre fine turene gikk til Høymyr i Siljan, der det har dukket opp en kjempeforekomst av smal-marihand *Dactylorhiza majalis* subsp. *sphagnicola*.

Sommerturen gikk til Haukeliseter Fjellstue. Selv om Yr varslet vått vær, fikk vi noen fine dager nesten uten nedbør. Haukelifjell har en kalkholdig fyllitt-bergart. Dette gir en artsrik fjellflora, og vi fikk fullt utbytte av dette mangfoldet disse dagene.

Innesesongen er godt i gang, og utover vinteren og våren kan TBF tilby medlemmene interessante foredrag. Det er viktig at mange av medlemmene møter opp når vi har invitert kunnskapsrike foredragsholdere. Nytt i 2025 blir at vi tilbyr kurs i nettstedet Artsobservasjoner. TBF

ønsker at flest mulig av medlemmene registrerer sine plantefunn i denne løsningen. Vi oppfordrer mange til å melde seg på. Påmeldingsfristen er onsdag 26. mars.

NBF hadde sitt landsmøte midt i september. I år ble det holdt på Trudvang Gjestegaard i Larvik. Fra før hadde NBF tilbud om medlemskap for studenter til en redusert pris (kr. 300,- pr. år). TBF fremmet forslag om at denne løsningen ble utvidet til å også gjelde elever i den videregående skolen. Vi regner med at det er større sannsynlighet for at elever i den videregående skolen fortsetter å bo i fylket. Studenter flytter i stor grad til andre kanter av landet etter endt utdanning. TBF fikk gjennomslag for dette forslaget på landsmøtet. Jeg (Bjørn Erik Halvorsen) har fått oppgaven med å jobbe videre med dette i TBF. Jeg håper at jeg kan få råd og støtte fra andre medlemmer i dette arbeidet, for jeg har minimal erfaring i å jobbe med ungdom.

Styret jobber med å få til en sommertur også i 2025. Vi undersøker muligheter både i Sverige og på Vestlandet. Kanskje kommer det nyheter om dette på julemøtet?

Da gjenstår det bare å ønske medlemmene et rikt botanisk år i 2025!

TIL EN LØVETANN

Inger Bredland

Varm og deilig sommerbris
nappet løs - på beste vis -
Tusen lette frø med fnokk
seilte ut - en dunet flokk..
Noen danset over land..
Tusen druknet i et vann..
Et lite frø ble ganske vekk
i en gammel asfaltsprekk.
Over den kom høstvått løv,
blandet seg med rusk og støv.
Høst ble vinter, is og snø
dekket over vesle frø.
Men som alltid: Tiden går!
Plutselig - det var jo VÅR!
Frøet mykner - spirer - gror...
opp av asfalt, uten jord!
Vasket rent av sludd og regn

kommer vårens sikre tegn:
LØVETANNEN er på plass,
like ved litt vårgrønt gras!

Jentungen er ikke stor,
ellevill hun roper: «MOR!!
Se, en liten SOL til meg!!
Kan jeg ta den, er du grei?»
«Ugras», sier moren kort.
Lillemor går skuffet bort...
Men i andre barnehender
lyser tusen løvetenner!

Helt alene, for seg selv,
skinner "SOLA" likevel!
Og om BONDEN gremmer seg,
gleder den i hvertfall MEG!

PS:

Blomsten på bildet hilste på meg da jeg våren 2019 var på treningsopphold på
GODTHÅB, hjerteoperert og nedfor.
Den gav meg nytt mot, rett og slett!

Returadresse: Telemark Botaniske Forening, Postboks 25 Stridsklev, 3904 Porsgrunn

INNHold	Side
Fra <i>Listéra</i> -komitéen, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	3
Hvitveis, dikt av <i>Veronika Olsen</i>	4
Flora-atlas for Telemark, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i> 40 år siden opprettelsen	5
Kristin Vigander, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i> Nytt æresmedlem i NBF	10
Oppdatering til <i>Listéra</i> 2024 nr. 1, om Søterot, av <i>Erik Ljungstrand</i> Oppdatering til Sigrid Nordskogs artikkel: Med Maigret i «Liberty Bar»	11
Kystgrisorø på campingtur, av <i>Tore Granly</i>	12
Hilsen fra en strandnellik, dikt av <i>Liv Ortveit</i>	14
Variierende blomstringstid hos vårerteknapp <i>Lathyrus vernus</i> , av <i>Rolf Ergon</i>	15
Røde skogfruer <i>Cephalanthera rubra</i> , av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i> To nye funnsteder i Bamble i 2024	19
Jøkelarve <i>Sagina nivalis</i> , av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i> Ny karplante for Telemark	24
Blomster jeg råkte på ..., av <i>Roger Halvorsen</i> Et vers av «minnenes melodi» fra Hellås i Porsgrunn	26
<i>Listéra</i> for 20 år siden: Olafs gave, av <i>Harald Stendalen</i>	35
Stripetorskemunn, lintorskemunn og hybriden mellom dem, av <i>Roger Halvorsen</i>	37
Nytt fra styret høsten 2024, av <i>Bjørn Erik Halvorsen</i>	42
Til en løvetann, dikt av <i>Inger Bredland</i>	43